

OD DIALEKTŮ K LITERÁRNÍM JAZYKŮM V EVROPĚ
OD DIALEKTÓW DO JĘZYKÓW LITERACKICH W EUROPIE

Kolektivní monografie
Monografia zbiorowa

Libor Martinek a kol.

Opava 2012

5.2 Laština Óndry Łysohorského: „promarněná mince“ regionálního literárního mikrojazyka

SERGEJ SKORVID

Ze tří dimenzí mnohostranné osobnosti Óndry Łysohorského – představitel slezského národ(nost)ního a kulturního separatismu, kontroverzní „regionálně internacionální“ básník a strůjce ve všech ohledech individuální literární laštiny, dnes obvykle řazené mezi tzv. „slovanské spisovné mikrojazyky“ – bych se chtěl v následujících úvahách zamyslet nad tou třetí, která je ovšem neodmyslitelná ode dvou jí zde (a snad i u samotného Łysohorského) předcházejících, proto se nevyhnutelně dotknu také básnické tvorby tohoto lašského jazykotvůrce a její recepce, a to v návaznosti na svou starší publikaci *Lašský experiment Óndry Łysohorského v Rusku: z nouze ctílost* (Skorvid 2010). Název tohoto mého příspěvku zase odkazuje k titulu brožury někdejšího Łysohorského stoupence a později obhájce Josefa Bilana Šinovského *Dílo Óndry Łysohorského – promarněná mince rodného kraje* (1950), k jejímuž autorovi se ještě vrátím, začnu však otázkou terminologickou:

I.

V jakém smyslu se Łysohorského laština označuje – alespoň v českém kontextu – jako „spisovný (mikro)jazyk“?

Odpověď samozřejmě záleží na definici spisovného jazyka a také „mikrojazyka“ v pojetí objevitele této druhé kategorie prof. A. D. Duličenka, z jehož pera pochází i celá řada speciálních „lachologických“ studií a článků, ve kterých je Łysohorského jazykový konstrukt takto nazýván, povětšinou rusky, a popisován: *Литературная лаштина Ондры Лысогорского в контексте западнославянских языков и в связи с литературными микроязыками современной Славии* (Дуличенко 1993), podobně (Дуличенко 1992a, 1992b, 1998) aj., poněkud odchylně, zřejmě kvůli překladu, jen v textu *Úvahy o lašském literárním jazyce* (Duličenko 1996).¹ Ruské označení *литературный язык* může být ovšem zavádějící: zpravidla terminologicky i pojmově odpovídá českému *spisovný jazyk* (něm. *Schriftsprache*, angl. *Standard Language*), nicméně vnitřní forma v něm obsaženého adjektiva je umožňuje vztahovat právě jenom na jazyk literárních děl, což je úplně zjevně případ Łysohorského laštiny. Byl to skutečně literární, převážně poetický jazyk, ač jeho konstruktérem a nakonec jediným uživatelem příležitostně uplatňovaný také v prozaických textech pomocných žánrů jako doslov či vysvětlivky a v korespondenci (od lašské prozaické tvorby Łysohorského následovatele J. Šinovského zatím odhlédneme), tedy literární idiolekt – ale proč mikrojazyk?

Když prof. A. D. Duličenko tento termín a příslušný pojem – zdaleka nejen ve vztahu k Łysohorského laštině – poprvé uváděl v monografii *Славянские литературные микроязыки. Вопросы формирования и развития* z roku 1981, konfrontoval ho s jinými, méně vhodnými pojmenováními s přívlastkem *regionální* a shrnul: „Термином «литературные микроязыки» покрывается все фактическое многообразие Литературных Языков, стоящих вне списка Славянских Национальных Литературных Языков (Дуличенко 1981: 19). По letech v nástinu *Малые славянские литературные языки (микроязыки)*, vyšlém ve svazku *Языки мира. Славянские языки* zopakoval, že uvedený termín mu slouží „для обозначения литературно-языковых образований, находящихся вне списка известных славянских литературных языков крупных наций (этносов)“ (Дуличенко 2005: 595). Tento přístup pak zcela právem kritizovala

---

¹ Srov. také publikaci v němčině, v níž se laština Łysohorského nazývá *die Literatursprache* (nikoli *Schriftsprache*): Duličenko, Aleksandr D. „Lachisch“; in *Lexikon der Sprachen des europäischen Ostens*. Hrgb. M. Okuka. Klagenfurt 2002, s. 287–290; na internetu <http://www.uni-klu.ac.at/eoo/Lachisch.pdf>.

německá recenzentka zmíněného svazku jako ryze technický: „Einer strikteren linguistischen bzw. soziolinguistischen Unterscheidung von Sprache und Kleinsprache steht m. E. das in der Definition genannte »Charakteristikum« von Kleinsprachen bezüglich ihres Bekanntheitsgrade im Wege, das eine rein technische (...) Herangehensweise bei der Klassifikation erlaubt“ (Stadnik-Holzer 2005: 272). V rámci daného přístupu – spíše bych řekl, inventárního – spadají do kategorie „mikrojazyků“, v kterémžto hybridním novotvaru má první složka patrně zdůrazňovat jakýsi kvantitativní minoritní charakter příslušných útvarů, na jednom pólu skutečně jazyky různých minorit, tedy národnostních menšin či etnických skupin, jako zejména rusínština v Srbsku a Chorvatsku, jiná rusínština na Slovensku a na Ukrajině nebo kašubština v Polsku, na opačném pólu pak regionální experimenty jednotlivců, mezi nimiž svého druhu extrém představuje lašský idiolekt Łysohorského, prohlašovaný prof. A. Duličenkem za lingvistický paradox: spisovný jazyk jedné osoby (Дуличенко 2005: 609²). U národnostních menšin a etnických skupin už však nemusí jít a namnoze nejde o jazykové útvary pouze spisovné či literární, nýbrž o jakési sepětí těchto útvarů s nářečními nebo také nadnářečními, běžně mluvenými podobami příslušných jazyků. Hovoříme-li např. o lužické srbštině, popř. zvláště o horno- a dolnolužičtině, kterou / které prof. Duličenko v evidenci „mikrojazyků“ ovšem nevede, protože je / jsou odedávna v soupisu známých slovanských jazyků, nebo o kašubštině, která v jeho evidenci dlouho byla, než ji ve zmíněném svazku z roku 2005 povýšil na jazyk bez prvku „mikro-“, pak zpravidla nemáme na mysli jen a jen literární produkci lužickosrbskou či kašubskou, ale také to, že ji někdo čte, vnímá jako literaturu ve svém rodném jazyce, ač doma nebo s přáteli mluví jinak, nářečím nebo hovorovou řečí, a že o ní možná jako o své doma nebo s přáteli dokonce diskutuje. Je to úplně přirozená představa,³ a pokud budeme používat na označení třeba jen literárních podob těchto jazyků téhož termínu s prvkem „mikro-“ jako pro jazyky typu Łysohorského laštiny, mohl by se obyčejný zájemce, popřípadě také nedostatečně rafinovaný lingvista ve všech podobných případech celkem zákonitě zeptat, na jakém území se tím kterým „mikrojazykem“ mluví! Na důkaz toho uvedu výmluvný příklad z oběhu pojmu „mikrojazyky“ na internetu, kde se bohužel také rozšířil.

V ruské verzi Wikipedie je torzo článku *Паннонско-русинский язык*. Toto označení pro rusínštinu v srbské oblasti Bačka (Vojvodina) a také v srbském i chorvatském Sremu/Srijemu je nové; vzniklo zřejmě ze snahy nahradit zde rovněž uváděné starší názvy *бачванско-русинский язык* a *югославо-русинский язык*, z nichž první je zeměpisně příliš úzký a druhý nevyhovující po zániku Jugoslávie. Nejzajímavější na tom je však hodnocení daného útvaru jako spisovného „mikrojazyka“ a hned nato charakteristika jeho nářečního základu: „Литературный микроязык в Сербии и Хорватии. Паннонские диалекты практически идентичны шарышскому диалекту восточнословацкого микроязыка“ (sic!). Ponechám stranou nevhodnost pojmenování *panonsko-rusínský jazyk* a *panonská nářečí* (téhož?)⁴ a jenom na okraj

² Poznámávám zde, že do lašského oddílu citovaného nástinu se bohužel vloudil – nedopatřením autorovým a snad také mým jako vědeckého redaktora celého svazku *Славянские языки* – faktický omyl: po správném uvedení hornoostravického nářečí jako základu Łysohorského idiolektu následuje chybná pasáž Чешские силезские говоры отличаются значительной дробностью. В их числе выделяются говоры смешанного чешско-польского пояса, на основе которых был создан ляшский литературный язык (Duličenko 2005: 610), která představuje zkreslující zkratku poněkud korektnějších formulací (Дуличенко 1992a: 108) a (Duličenko 2002: 287), srov. v této německé publikaci: „Der lachischen Literatursprache wurde die Oberostrauer Mundart des schlesischen (oder eben lachischen) Dialekts zugrunde gelegt, der gewissermaßen einen Übergangsgürtel zwischen dem tschechischen und dem polnischen Sprachareal bildet“ (podtrženo mnou – S. S.). K nářečím česko-polského či polsko-českého smíšeného pruhu (смешанного пояса), jak jsou popsány především v *Nástinu české dialektologie* (Bělič 1972: 12, 307–315), má Łysohorského laština velmi daleko.

³ Srov. také charakteristiku G. Balowské v úvodní části jejího článku, předcházející mému příspěvku v této kolektivní monografii: „mikrojazykiem (...) nazywamy język małych grup etnicznych“.

⁴ Budiž také mimochodem řečeno, že podle názoru zakladatele nauky o slovanských spisovných mikrojazyčích, který je zároveň uznávaným odborníkem především na jihorusínštinu, je to jazyk nářečně homogenní, ve kterém – až na drobné nuance – „нет ни диалектов, ни говоров“ (Дуличенко 2003: 31).

poznamenám, že pokud jde o původ jižní rusínštiny, bezpochyby východoslovenský, můžeme dnes mít za prokázané, že se utvářela především na bázi jihozápadních nářečí zemplínských za méně výrazné účasti nářečí šarišských (Чарский 2011). Nezávisle na této skutečnosti z hlediska rozebírané problematiky tu bije do očí, že šarišské nářečí se prohlašuje za součást východoslovenského mikrojazyka, v pojetí prof. Duličenka – nikoli bezesporném – existujícího jako útvar spisovný! Bude-li pak někdo chtít vědět, kde je tento „mikrojazyk“ (včetně jeho nářečí!) rozšířen, může se podívat třeba na mapu na předsádce výše již nejednou zmíněného svazku *Славянские языки* z roku 2005 – a zjistí, že *восточнословацкий микроязык* (bez upřesnění *литературный* v legendě) zaujímá pod číslicí 5a asi třetinu Slovenska východně od číslicí 5 označeného území vlastní slovenštiny. Podobný objev ho čeká u číslic 4 (čeština) a celé území Moravskoslezského kraje zabírající 4a, což má být v těchto končinách zřejmě vládnoucí *ляшский микроязык*, tedy literární konstrukt, který je v knize stručně popsán na str. 609–610.⁵ Čímž se od otázek teoretického charakteru vracím k laštině Łysohorského, jenž prý byl – cituji recenzi jeho třetí překladové sbírky v SSSR z roku 1945 – „первым поэтом своего края, основоположником ляшского литературного языка, на котором говорит народ в этих местах“ (Бать 1945: 13).

II.

Jazyk jakého typu chtěl vlastně básník Ōndra Łysohorsky vytvořit?

Dr. Ervín Goj získal velmi dobré filologické vzdělání na FF UK v Praze, lingvistou však nebyl. Proto v programovém doslovu ke své poetické prvotině *Spiwajuco piásć* (1934) předložil lingvisticky dost nevyhraněnou definici lašského jazyka všeobecně a posléze jazyka svého, jímž sbírku napsal, přestože v obsírnější – marxisticky laděné – „politické“ části onoho manifestu vystoupil právě proti nezřetelnosti dosavadního pojetí tohoto fenoménu:

„S pojmem »lašsky«, aj tam, kaj wóbec je znómy, se spojuje nejasno filologicko předstawa, kerej se nedo subzumowac nic kónkretneho. Bodej se wjé, že słowo »lašsky« nežnači žodén prozny pojem katedry, ale že označuje wšeljakimi ménami (na př. lašsky, morawsky, slónsky a.t.d.) jazyk, kereho užiwaju přibližně dwa milijóny ludži. Bodej se wjé, že a z jakych přyčin jazyku tému ze wšeckych swětowych jazyków se nojwjéc wysmjéwali a že ho, kěj už museli o nim mluwic s jistu rezerwu, označowali jednoduchym »přechodém« jazyka českého ku jazyku polskému. Bodej se wjé, že prawě noród tén je zakorěněny na jednym z rozhodujucych mjést Europy, na přechodu medzy Sudetami a Karpatami, na wérchnim běhu Odry a jejich přyptywów a na wérchnim běhu Wisły“ (cit. podle Łysohorsky 1988: 816).

V této části doslovu vznáší básník rovněž hlavní lingvistické argumenty pro samostatnost nově vyhlášeného jazyka, „kěry se rozeznowo podstatnymi znakami jak od jazyka českého tak od polského. Od českého jazyka mezi inšim akcéntém na předostatni slabice a nedostatčém rozdžětu w kwantyće, od polského jazyka nedostatčém nosowek a podstatnym rozdžěfém w kónzónantyzmu“ (Łysohorsky 1988: 818). Povšimněme si, že takto autorem vymezené a později jím i současnými badateli mnohokrát zdůrazňované diferencní znaky lašského jazyka ho oddělují také od nářečí tzv. lechitského typu, rozšířených nejen v polském Slezsku, ale i na Těšínsku a Jablunkovsku, v nichž třeba nosovky, byť rozložené, jsou (ostatně stejně tak jako v Łysohorským užívaných slovech *slónsky*, *Slónzok*). To ovšem hned od začátku zpochybňuje veškerou jinou než historicko-zeměpisnou sounáležitost Slezanů, která může být – a dodnes je – předmětem diskusí a jejíž

⁵ Prakticky celý tento text (i s omylem, posouzeným v pozn. 2, a také bohužel s překlady, mnou jako redaktorem svazku nepovšimnutými) byl pojat do ruskojazyčné Wikipedie. Vskutku: *verba volant, scripta manent*...

pocit mají v současné době mimo jiné představitelé slezského hnutí v Polsku, prosazující jako samostatný západoslovanský jazyk slezštinu (*ślůnsko godka/molwa*).⁶

Ve vlastně lingvistické části doslovu definuje Łysohorsky laštinu „w širokych rysach“ jako lidovou mluvu neboli souhrn dialektů, „podřeći, kere dohrómady twořo własny jazykowy organizmus“. Z těchto dialektů autor „užiwo podřečo hornostravskeho, jak ho nazwoł filolog Jan Loriš“ – tak to formuloval s bibliograficky přesným odkazem na svůj hlavní dialektologický zdroj (Loriš 1898). Nejde tedy o sbírku psanou přímo nářečím, sahá-li básník po vědecké literatuře, z níž „se užilo“, jak se dovidáme dále, také dílo F. Bartoše *Dialektologie moravská*, díl I. a II. (1886, 1895) a ještě starší spis A. V. Šembery (1864). Následující věta je poněkud mlhavá: „Rozhodujucym faktorém šak byla a je přyródzěne młuwa na wérchu naznačeneho ludu, kero samozřejmé mo swoje zakłady w starodownych autochtónnych póměroch jazykowych“. Měl-li autor na mysli, že čerpal hlavně z živé lidové mluvy, pak je stěží pochopitelná závěrečná pasáž: „Próba odwodzowaño jazykowych póměrów lašských od třech susédnich spisownych jazyków słowanskych by byla přyródzěne mylno. Jazykowe póměry su aji tu wyrazém podstat pléměnowych.“ Jde-li o dialekty, natož kmenové, tak ty by se přece nikdo nepokoušel odvozovat od spisovných jazyků!

Přeruším zde citaci doslovu ke sbírce *Spiwajuco piasć* z roku 1934 (všude Łysohorsky 1988: 821) a připojím k tomu výňatky z jednoho velice zajímavého ruskojazyčného dokumentu, na nějž jsem narazil při své práci s básnickovým archivem v Muzeu Beskyd ve Frýdku-Místku v září 2010.⁷ Využívám příležitosti, abych vyjádřil svůj upřímný dík za umožnění nahlédnout do ruské části Łysohorského pozůstalosti, uložené v Muzeu, PhDr. Kateřině Janásové.

Je to pravděpodobně rukou samotného dr. Goje někdy v době jeho sovětského válečného exilu – nejspíš v roce 1943 v Moskvě – psaná variace na téma prve analyzovaného doslovu, avšak pozoruhodně doplněná a rozšířená. Cituji tento arch (č. 295 ve složce nadepsané jménem básníkovy moskevské družky *Соколова*) se zachováním drobných chyb v ruštině:

„В основу ляшского литературного языка я взял наиболее чистый диалект, бытующий в горном течении Остравицы. По счастливой случайности это совпало с языком, на котором говорила моя мать. Я брал также элементы из других диалектов и создал т. о. среднюю, обобщающую форму языка. Это я делал, опираясь на научно-лингвистические исследования этих диалектов (напр. Лориш «Анализ горно-остравского диалекта» 1899 г. Прага или: Бартош «Диалектология моравская» 1886 г. Брно I часть и II часть 1895 г. Также Гавранек, Шембера, Быстронь, Малиновский и др. авторы). В СССР я обратился также к новым научным работам, напр. Селищев: «Славянские языкознание», ч. I 1941 г.“

Pisatel těchto řádků vypovídá, že za základ své laštiny zvolil řeč doslova mateřskou, ale studiem dialektologických prací předních jazykovědců českých i tentokrát poprvé zmíněných polských (J. Bystron, L. Malinowski) chtěl vytvořit *střední, obecnější formu jazyka*. Na konci soupisu svých pramenů uvedl Łysohorsky také knihu sovětského slavisty A. M. Seliščeva (krátce před její publikací propuštěného z GULAGu a v roce 1942 již zemřelého), v níž jsou lašským nářečím věnovány pouhé 2 stránky v kapitole *Češi a Slováci*: zřejmě to ve své situaci emigranta v Sovětském svazu uznal za vhodné.

⁶ Za jazyk ji uznává zejm. mezinárodní organizace SIL International: stránky v této slezštině jsou na internetu, zvláště v rámci Wikipedie, kde jsou také články *Laszsko godka* s výkladem, že „laszske djalekta sům djalektůma slůnskiej godki ze ajnflusym morawskij“, a *Óndra Łysohorsky*, který je tu charakterizován „jako tworzył literackij laszskij godki, kero powstała na baże polednowych gwarów slůnskiej godki“.

⁷ Touto prací s archivem, podniknutou na vlastní účet, jsem chtěl přispět k řešení jednoho z úkolů vytyčených před lety v článku (Duličenko 1996), jehož autor sám velmi podnětně studoval některé rukopisné materiály Ondry Łysohorského z let 1941–1942, mimo jiné jeho výpisky z knihy J. Loriše s vlastním výběrem a modifikací jednotlivých slov, tvarů a vět. Úplného zpracování všech dostupných materiálů se chtěl prof. Duličenko ujmout osobně, ale nedostalo se mu k tomu potřebné finanční podpory. Hlavního z jím vyznačených úkolů – vytvoření gramatiky Łysohorského laštiny na základě počítačové analýzy celého jeho díla – se mezitím v části morfologické znamenitě zhostil M. Vašíček v diplomové práci, kterou napsal na základě jím sestaveného počítačového korpusu textů, obsažených ve výboru (Łysohorsky 1988), a úspěšně obhájil na FF UK v Praze v roce 2011.

Pod tímto textem dodal Łysohorsky další ruský odkaz: *Тимофей Флоринский. Лекции по славянскому языкознанию. С-II 1877. Часть II, стр. 523*. Ve skutečnosti jde o knihu vyšlou v Kyjevě roku 1897; lašský oddíl český je tam na str. 209–212, zatímco na str. 522–523 musel básník číst charakteristiku slezských nářečí polských, z níž udělal dva výpisky: „В 60-х годах нынешнего столетия сделана была попытка (Кс. А. Стабик, др. Хаасе) возвысить силезское наречие на степень литературного языка, но попытка эта не имела успеха“ – s poznámkou k tomu: „Отметим, напр., переводы из Шиллера: 1) Ten Uebersetzung tego Tauchera Niejakiej bajki łod Pana Schillera, 2) Ta Rankawica łod Pana Schillera ŹberzetzowanaŁ przez Dr. Haase pierwaj we Wołczynnie 8° 7 Drukiem i nakładem E. Thielmanna w Kluczborku.“

Z toho je zřejmé, že tvůrce literární laštiny jevil zájem o svého druhu „dějiny slezského písemnictví“, za jejichž vrchol snad považoval vlastní idiolekt. Tyto dějiny se pokusil nastínit v následujícím fragmentu svých ruskojazyčných zápisků:

„На различных лясских диалектах писали стихи и прозу и это печаталось на отдельных лясских говорах, единой формы не было. Но факт тот, что лясская литература уже зарождалась. Это было в 19 и 20 веках. Была найдена страница рукописи, относящейся к средним векам, кот. является переходной языковой формой между чешским и польским. Арношт Хамрад писал стихи на одном из лясских говоров (жил в деревне, имел пивной ресторанчик, писал стихи между делом). В чешских и польских газетах печатались, кроме материалов на чешск. и польск. языках, также материалы на лясских говорах (фельетоны гл. образом). Юмористического содержания рассказы, чтобы приблизить газету к населению. Печатали не только коммунистические газеты, но также и буржуазные, стремившиеся яд своей пропаганды распространить и на низы. Если печатали чешские газеты, то типографские знаки были чешского характера, если польские – то польского. Соответственно тем шрифтом, кот. были в редакции.“

Velmi podobně o „předzvěstech“ Łysohorského laštiny psal prof. Duličenko (viz zejm. Дуличенко 1993: 153), ač tyto zápisky jistě neznal. Je tu nápadná jakási typologická analogie: dr. Goj, tak jako jeho pozdější badatel (tento ovšem také ve vztahu k jiným „mikrojazykům“), dává do jedné vývojové linie rané odrazy jakéhokoli nářečí daného regionu v písemnictví a/nebo v tiscích různých žánrů a novodobé pokusy o vytvoření regionálního literárního či spisovného jazyka, které s předchozími „záblesky“ (ale něčeho jiného!) často nemají přímou nebo žádnou souvislost. Zůstává záhadou, jaký a kde nalezený středověký rukopis odrážející přechodný česko-polský jazykový útvar měl na mysli pisatel citovaných řádků ve větě mezi úvodní pasáží o zárodcích lašské literatury v 19. a 20. století a popisem básnické tvorby Arnošta Chamráda. Napůl žertem bych mohl usuzovat na rukopis s textem staročeské básně *Dřěvo sě listem odievá*, končící veršem *vysčěrcmež jeho pryč od nás*, tedy *vysčrcmež* s reflexem slabičného *r* polského typu, avšak vlastně lašská (severomoravská) nářečí v podobných případech mají vesměs reflexy jako v básni Łysohorského *Wšaj odstěrcili Mituru ku płotu* (Balada o Janowi Miturowi); dalo by se tu myslet leda na nářečí polsko-českého smíšeného pruhu, ale jejich vliv je ve staročeské básni málo pravděpodobný. Škoda: takto by se mohly psát dějiny lašské poezie od 14. století až k Łysohorskému! Tím samozřejmě nechci nijak bagatelizovat literární odkaz tohoto „slezského Mistrala“, nýbrž jen a jen metodu „krátkého spojení“, pochopitelnou a omluvitelnou u básníků, ne však u badatelů.

Dodám k tomu, že humoristické texty v nářečí – nejen lašském – či s prvky nářečí nebo některého nadnářečního běžně mluveného útvaru se objevují dodnes, také tiskem i na internetu (srov. např. www.ostravak.bloguje.cz). Ty možná stojí v jedné řadě s nářečně psanými fejetony a povídkami, které tiskla prvorepubliková periodika komunistická, aby se přiblížila obyvatelstvu, a periodika buržoazní „ve snaze rozšířit jed své propagandy na nižší vrstvy“, avšak rozhodně ne s básněmi Łysohorského! V tomto ohledu nelze než souhlasit se závěrem M. Vašíčka v jeho záslužné diplomové práci: „Ať již jazyk Łysohorského nazveme jakkoli, přikláníme se k tomu, aby byl považován za samostatný literární jazyk, a nikoli za pouhé užití

nářečí v literatuře“, protože „užívání nářečí v literatuře má úplně jiné funkce – nejčastěji jde o humoristický text, kde má užití nářečí za cíl zdůraznit lidový ráz a posílit humorný účinek vyprávění...“ (Vašíček 2011: 11).

Za situace, kdy se v různých lašských dialektech sem tam psaly a tiskly básně i povídky, ale chyběla tomu jednotná forma (*единой формы не было*), budoval Łysohorsky v podstatě nanovo, jakoby na nepopsaném listu, zcela jinou, seriózní a – byť vycházející z nářečí – nakonec nadnářeční, *obecnější formu jazyka*. Jak přitom pracoval s nářečním materiálem, z něhož velmi uvážlivě přebíral jedny jevy – a to ne vždy z téhož dialektu – a opomíjel nebo zavrhoval jiné, jak svoji volbu od sbírky k sbírce zčásti korigoval, názorně předvádí na několika ukázkách z flexe jmenné, zájmenné i slovesné a také z oblasti lexika prof. Duličenko (Дуличенко 1993: 156–157, Duličenko 1996: 50–51), nejnověji pak M. Vašíček. Autor citované diplomové práce přitom na příkladě přítomného tvaru 1. os. sg. slovesa *być* (také ve funkci pomocného slovesa v préteritu) poukazuje na jeden z důležitých motivů básnickovy volby.

J. Loriš v *Rozboru podřečí hornoostravského ve Slezsku* uvádí, že „vedle složených tvarů min. času: *był sym, pisał sym* atd. užívá se zhusta v 1. os. jedn. praeterita složeného z příč. min. čin. a aoristového znaku *-ch*, na hranicích polských také *-ech: byłch, pisałch, byłech, pisalch*“ s příklady rovněž pro užití tohoto tvaru v přítomtu: *to joh je rod – dyć pravim, żeh je z Mohelnice* (Loriš 1899: 52–53). V oddíle o časování slovesa *być* se zase dočteme:

„Sloveso *być* má tvary prosté i složené.

1. Praesentní tvary prosté jsou: *sým; śi, ś; je (jest); sme; śće; su*. Přechodník přít.: *sucy*.

Prostých tvarů času přítomného užívá se při tvoření času minulého: *nošil sým, że ś tam był; volili zme; dali śće*. Jinde užívá se z pravidla tvarů složených. (...)

2. Praesentní tvary složené jsou: (*jo*) *sým je, joh je* (viz str. 52 sl.); (*ty*) *ź je, (ty) śi je; (my) zme su; (vy) śće su*. Příklady: *takovy sým je z tego zkatovany (...)* *bo ź je tam daleko; su zme bratři; vy śće mi su gavaliri!*

3. V záporu (...): Jedn. č. 1. (*jo*) *sým nynie, (jo) sým nimaś, joh nimaś; 2. (ty) śi n. ź nynie, ty ź nimaś; 3. (un) nynie, (un) nimaś* (n. *nima*); Množ. č. 1. (*my*) *zme ňesu; 2. (vy) śće nesu; 3. (uni) nesu*. Příklady: *Pravil sym vum, że sym nynie bohaty. To vim, że ź nynie cygun. Ale nimaś to piękne, ni! (...)* *Nima możne! Ty pole ňesu harasne. Joh nimaś takovy!*“ (Loriš 1899: 67–68).

Za to má Łysohorsky v doslovu ke sbírce *Aj laške řěky plynu do mořa* následující:

„*-ch, -ech je ostatek stareho aorystu a služi k tworěniu 1. osoby přešleho času:*

přěněs ech (č. přenesl jsem), zřělch (č. viděl jsem), wyrwolch (č. vytrhl jsem), s hrózuch ňes će (č. s hrůzou jsem tě nesl), (...) darémněch bładził (č. nadarmo jsem bloudil), kělach mén napisoł (č. kolik jmen jsem napsal), coch ňewidźel (č. co jsem neviděl), wprostředku listach śe zastawil (č. uprostřed listu jsem se zastavil), joch był robotnik (č. já jsem byl dělník), sómch śe wyprawil (č. sám jsem se vypravil), boch ňezażehnoł (č. protože jsem nezažehnal)

-ch, -ech služi tež k tworěniu 1. osoby přytómneho času:

jech stróm (č. jsem strom), oprětych je (č. jsem oprřen), choć eścech je daleko (č. ačkoliv jsem ještě daleko)

časowani slowesa być:

joch je (jech), tyś je⁸, ón je, my smy su, wy śće su, óni su –

joch ňeni (ňénich), tyś ňeni, ón ňeni, my smy ňesu, wy śće ňesu, óni ňesu“ (Łysohorsky 1958: 218–219).

Přítomný tvar 1. os. sg. *sym* tedy Łysohorsky do své laštiny nepojal (stejně jako řadu dubletních tvarů pro jiné osoby obojího čísla), ač v jeho textech se objevuje. K tomu M. Vašíček píše: „Prověříme-li výskyt tvaru *sym* (pravopisem Łysohorského *sém*) v korpusu, zjistíme, že jeho absolutní četnost je 10, což u tak frekventovaného slovesa znamená skutečně jen drobnou odchylku od normy, kde vládne enklitické *-ch*. Zajímavé je rozložení této formy v korpusu – zatímco v poezii nacházíme jen jediný výskyt („Jo, zatracený syn Ostrawy, pro

⁸ Vedle toho se v díle Łysohorského vyskytuje také tvar s nezkráceným *śi*: *Mlady śi je* (Łysohorsky 1988: 380).

kořen mjésta némjěť sém“)⁹, všech zbývajících devět výskytů je z dopisu Petru Bezručovi, který byl napsán 8. prosince 1932, tedy v době, kdy psal Łysohorsky první lašské verše a jeho laština ještě neměla zcela definitivní podobu. (...) To dosti přesvědčivě potvrzuje domněnku, že v rodném dialektu Łysohorského existovaly paralelně oba tvary přezentu i přezerita, z nichž však jen jeden byl vybrán pro jazyk jeho poezie. Motiv takového výběru lze vysvětlit tím, že tvar *sém* laštinu příliš přibližoval češtině, zatímco tvary s enklitickým *-ch* jsou cizí jak spisovné češtině, tak spisovné polštině, čímž vymezoval laštinu proti oběma spisovným jazykům, a jak již bylo zmíněno, Łysohorsky považoval tento prvek za velmi starobylý. Takováto selekce je tedy zcela v souladu s básníkovou snahou, aby v jeho jazyce byly polské a české prvky v rovnováze.“ (Vašíček 2011: 163–164.)

Z těchto skutečností vyplývá, že Łysohorského laština jako literární jazyk měla svou – zdaleka ne živelnou – normu a také kodifikaci, byť jen latentní, neboli textovou podle prof. Duličenka, který k tomuto zcela oprávněnému závěru dospěl (Дуличенко 1998: 112). Snad také autor koncipoval tuto *obecnější formu* laštiny, aspoň do budoucna, jako regionální spisovný jazyk, který měl sloužit širšímu okruhu Slezanů. V zájmu jednoty se básník dokonce odchyloval od stavu v rodném hornoostravickém dialektu a dělal ústupky nářečím z Opavska a Hlučínska.¹⁰ Musíme si ovšem uvědomit, že tyto drobné ústupky u něho stojí proti záměrné volbě prostředků, které jsou pro lašská nářečí vcelku okrajové, zato však specifické oproti spisovné češtině, jako zmíněné enklitické *-ch* v přezentním paradigmatu slovesa *być*.

Je dobře známo, že za účelem šíření své podoby laštiny založil Łysohorsky v roce 1936 literární sdružení *Laško perspektywa*, jehož členy byli prozaik Jozef Šinovsky (vl. jm. Josef Bilan), básník Jan Stunavsky (Jan Lisník), básník Jura Hanys (Bohumil Marek) a někteří další. O tom, jak tvrdě požadoval Łysohorsky na svých stoupencích, aby dodržovali jeho normu, svědčí tato jeho kritika debutantské sbírky Jury Hanyse *Ślunzok spiwo*, publikovaná v periodiku *U* – čtvrtletník skupiny Blok v roce 1936 (č. 4, s. 379–380; cituji podle Blaha 2009: 26):

„Lašský spisovatel *revoluční*, má-li mítí opravdovou funkci sociální nejen ve svém lidu, nýbrž i v dalším okruhu, musí přijmouti filologickou formu, kterou jsem vytvořil ve svých básních. Přijali ji docela organicky za svou básník Stónawsky a prosaik Šénowsky, ačkoliv nepocházejí z jazykové oblasti, na jejíž základně jsem ji vytvořil. (...) Neverbujeme nikoho. Přesvědčujeme jen svou literární prací. A věřím, že i neznámý pseudonym (sic!) Jura Hanys, je-li opravdu přesvědčen o veliké odpovědnosti své literární práce jakožto sociální funkce, vydá svou příští knížku v jazykové formě poněkud modifikované.“

Po roce 1938 nemohla *Laško perspektywa* pokračovat ve své činnosti, ačkoli někteří její členové za války i krátce po ní ještě v laštině psali a dokonce své texty vydávali knižně. Má se za to, že aspoň v raných knížkách autorů jako Stunavsky a Šinovsky ze 40. let minulého století to stále ještě byla laština Łysohorského, ale potom zvláště J. Šinovsky přecházel jednak na rodné nářečí (šenovské), jednak na spisovnou češtinu. Hned na první pohled je však zřejmé, že se tito autoři s Łysohorského normou hned od začátku v leccems neztotožňovali. Například ve verších ze sbírky *Těšínské úsměvy* (1947) má J. Stunavsky řádky „Chud života idže v kołu / a my v nim su potlukani“ (srov. Łysohorsky: „a w kole spjéwali jedén spéw; my smy su mali, znišćić nas ňetřeba“) nebo „Kěj k dumovu losky nimoš...“ s lexikálním bohemismem (Łysohorsky má důsledně *lubość*); naopak v prózách J. Šinovského z knih *Černé oranisko* (1940) a *Země vypravuje* (1941) se často setkáme s dialektismy jako *vedleva*, *wěksi* (u Łysohorského *wedle*, *wěćši*) atd.

⁹ Na odstranění tvaru *sém*, provedené Łysohorským v jedné básni z roku 1934 při její korektuře pro sbírku *Aj laške řeky plynu do mořa* v r. 1958 (*s každydym sém* → *s každydmich je*), upozorňuje prof. Duličenko (Дуличенко 1993: 157). Ani ve výboru (Łysohorsky 1988) tu proto tvar *sém* není.

¹⁰ Jde o zavedení koncovky *-ej* pro tvary GDL sg. fem. adjektiv, zájmen a číslovek ve sbírce *Hłos hrudy* (1935), na které poukazuje prof. Duličenko (Дуличенко 1993: 157).

Analýza jazyka lašských textů těchto autorů ve srovnání s laštinou Łysohorského bude náročným úkolem pro další badatele. Pro začátek se ho chtěl ujmout M. Vašíček – a věřím, že jeho práce s tímto materiálem bude plodná.

Skutečnost, že literární laština ve svých počátcích nebyla tak jednotná, jak si to přál její tvůrce, by ovšem mohla být sama o sobě zanedbatelná. Vývoj slovanských spisovných jazyků nové doby, a to nejen zde diskutovaných „mikrojazyků“, z jejichž počtu přesvědčivé typologické paralely Łysohorského experimentu uvádí prof. Duličenko (zejm. Дуличенко 1993: 158–160), skýtají celou řadu příkladů, kdy u zrodu zpočátku ryze literárního jazykového útvaru stála hrstka či, je-li libo, plejáda básníků a jejich jazyk byl značně rozkolísaný. Je to koneckonců také případ novodobé spisovné češtiny, které osud dopřál, aby se v historicky poměrně krátkém čase plně rozvinula. Teoreticky vzato, také z idiolektu Łysohorského a jeho následovatelů by mohl uzrát alespoň regionální slovanský jazyk typu kašubštiny v Polsku, překazila to však 2. světová válka a po ní nastala nepříznivá politická situace. A tak zůstává Łysohorského laština v slovanských jazykových dějinách vskutku jako „promarněná mince“ regionálního literárního jazyka.

III.

Řízením (nebo ironií) osudu nejvíce lašských textů napsal Óndra Łysohorsky za války, v době své emigrace v Sovětském svazu. Sám to formuloval v sonetu *Spěw swěta*, složeném v Taškentu 20. 11. 1942 a připisaném básníkovu ruskému příznivci A. N. Tolstému, následovně:

*Tak žiçi moje. Potok uzky
spadnułch s beskidskych čistych śniehów
w přehlybnie dwacateho wěka.
W řeku rozšiřył mě kraj rusky.
(Łysohorsky 1988: 634)*

Tento sonet jako jeden z celkem deseti poetických textů Łysohorského přeložil a v roce 1943 v týdeníku *Literatura i iskusstvo* otiskl pod názvem *Преображение* (tedy *Proměna*) Boris Pasternak:

*Так жизнь моя нечаянно упала
Струей надежды, смерти и войны
С уступов снегового перевала
На пажити соседней стороны.
Россия приняла меня потоком,
Я стал рекой в ее краю широком.*

Konfrontací těchto lašských řádků s překladem, ve kterém je dost příznačně vypuštěn přívlastek odkazující k Beskydám, jsem zakončil svůj starší článek (Skorvid 2010). Poukázal jsem v něm rovněž na jiné případy opomíjení ve výchozím textu obsažených známek „lašskosti“ nebo „slezskosti“ v ruských překladech B. Pasternaka (např. také v překladu sonetu *Izba w Taškénce* místo *do lašského šera* pouhé *na roдинu* apod.) a před ním M. Cvětajevové, srov. v překladu *Balady o robotnicy*:

*W inačej muzyce, oči we wińe,
su damy w hedbowach w tej samej
hodźińe.
Ostrawske kafirńe, hotele, teatry,
spokojne žaludky, spokojne smjěchy.*

*А в этот же час, на земле этой самой
Небесную музыку слушают дамы
В шелках и напитки небесные тянут
Из рюмок...*

Nejde samozřejmě o nějakou cílevědomou „delachizaci“ Łysohorského tvorby v ruských přebásněních, nýbrž jen o to, že jeho překladatelé v SSSR přirozeně nemohli – a ti nejlepší z nich jako

Cvĕtajevová a Pasternak někdy zřejmě ani nechtĕli – bĕt aĝ tak ůplnĕ „slezsky“ konkrĕtnĕi. Jinak byl ovĕsem ůslohorsky v Sovĕtskĕm svazu propagovĕn prĕvĕ jako laĕskĕy bĕsnĕk! V letech 1942–1946 mu zde vyĕly ĕtyřĕ sbĕrky, do nichĝ byly pojaty celkem 134 jeho texty, pĕloŝenĕ 32 pĕkladateli. Tuto statistiku, uvedenou v mĕm ĕlĕnku z roku 2010, dnes mohu vydatnĕ doplnĕt.

Při svĕ práci s ůslohorskĕho archivem v Muzeu Beskyd jsem mĕl moŝnost prostudovat sloŝky se strojopisnĕmi a sem tam i rukopisnĕmi pĕklady nebo koncepty pĕkladů, kterĕ do tiĕtĕnĕch sbĕrek zařazeny nebyly, nicmĕnĕ je autor nebo jeho druŝka a takĕ pĕkladatelka Nina Sokolova peĕlivĕ uchovĕvali. Poĕt ůslohorskĕho laĕskĕch bĕsnĕ pĕloŝenĕch do ruĕtiny tak pĕsĕhl 210 (pĕitom nĕkterĕ z nich byly pĕkládĕny dvakrĕt, tĕikrĕt a dokonce ĕtyřĕkrĕt)¹¹ a poĕt pĕkladatelů stoupl na 40! Pod dvĕma strojopisnĕmi strĕnkami ĕtĕme pĕpĕisek pĕkladatelky, kterĕ je bĕsnĕkovi pĕinesla ke konzultaci, ŝe to je nedokonĕenĕ torzo; na jinĕ strĕnce je zdrcujĕcĕ hodnocenĕ: „Перевод стандартный, архаический, серый, бесцветный, школьнический, с которым не может согласиться автор. Лысогорский. 24.VI.42 г.“ To vĕsĕchno svĕdĕcĕi o velmi seriŕznĕm pĕstupu k tĕmto ve vĕleĕnĕ dobĕ v Sovĕtskĕm svazu vznikajĕcĕm pĕkladům na stranĕ jak autorovĕ, tak pĕkladatelů a vydavatelů, kterĕi ty pĕklady objednĕvali a chystali jejich kniŝni publikaci.

Fakt, ŝe tato spoluprĕce s vydavatelem neprobĕhala hned od zaĕtĕtku ůplnĕ hladce, doklĕdĕ v bĕsnĕkovĕm archivu nalezenĕy koncept jeho dopisu ze dne 19. 11. 1942 na adresu redakce kniŝni řady ĕasopisu *Ogoňok*, kde mu prĕvĕ vyĕla poĕma *Песнь о матери*:

„Уважаемые товарищи!

Сегодня я случайно увидел в биб-ке свою поэму «Песнь о матери» в Вашем издании.

Почему автор должен знать о судьбе своей книги в последнюю очередь? Почему ни на одно мое письмо и телеграммы относительно высылки корректуры, гонорара и пр. никто даже не потрудился ответить?

В книге есть ляпсусы. Например, в примечаниях сказано, что Стефаник – украинский писатель. У меня речь идет о другом Стефанике <...> Подобных ляпсусов можно было избежать, если бы редакция потрудила прислать корректуру, на чем я категорически настаивал.“

Nehledĕ k nedorozumĕnĕi se Œtefĕnikem musĕme ocenĕt, ŝe tato broŝurka je opatřena vysvĕtlivkami a takĕ pĕedmluvou z pera Alexandra Dejĕce, ve kterĕ se mimo jinĕ doĕtĕme, ŝe na Vĕslovanskĕm mĕtinku v srpnu 1941 v Moskvĕ pronĕsl ůslohorsky ohnivĕy projev v laĕtinĕ, jazyce nĕroda, ĕĕtajĕcĕho půldruhĕho milionu lidĕi a po staletĕi bojujĕcĕho proti germanizaci, jiŝ mu vnucovali nĕmeĕtĕi baroni a pĕrůmyslovĕi magnĕtĕi. Tato pĕedmluva byla pĕetĕĕstĕna takĕ ve druhé bĕsnĕkovĕ ruskĕ sbĕrce z tĕhoŝ roku (s jedinĕm dodatkem, ŝe dĕla ůslohorskĕho jsou jiŝ dĕvno pĕloŝena do mnoha evropskĕch jazyků!), a v roce 1943 Boris Pasternak pĕedeslal publikaci svĕch prvnick pĕti pĕebĕsnĕnĕi ůslohorskĕho v tĕydenĕku *Literatura i iskusstvo* krĕtkou noticku *Slovanskĕy bĕsnĕk*, z nĕi bĕvĕ v literatuře uvĕdĕn jenom zĕvĕr („С Лысогорским меня сближает общность поэтических привязанностей и испытанных влияний. Мне в нем дорог крупный поэт с интересными мыслями и незаурядным живописным вкусом“). Tato noticka je vĕsak pozoruhodnĕ takĕ tĕm, co tomu zĕvĕru pĕedchĕzĕi:

„Всякая жизнь, как восхождение. Всякая начинается с низов и кончается верхами. Хорошо и завидно происходит от простых тружеников. Такое поприще в одно и то же время и деятельность, и произведение.

¹¹ Uvĕzĕme-li, ŝe ve vĕboru (ůslohorsky 1988) je celkem 550 poetickĕch textů, je to velmi solidnĕi procento. Pĕitom k pĕkladům nĕkterĕch bĕsnĕi, jako např. *Перед портретом Сталина* od V. Levika (1945) a V. Kazina (1945) nebo *Слово чехословацких солдат* od tĕhoŝ Levika (v ĕasopise *Slavjane*, 1943 ĕ. 3) s jinĕmi strojopisnĕmi verzemi od Surkova a Dĕrŕzavina (v archivu), se ve zmĕnĕnĕm vĕboru nenaĕl originĕl. Zřĕjmĕ proto, ŝe tam podle autorovĕch slov „spjĕwaju skoro vĕsĕcke moje laĕske wĕrĕe“, avĕsak ne ůplnĕ vĕsĕky. ůhrnem jich mĕlo bĕt, jak uvĕdĕi prof. Dulĕĕenko, odvolĕvĕje se na autorův dopis z roku 1978, na 900 (Дуличенко 1992a: 107–108).

Ондра Лысогорский – сын бескидского рудокопа. Он получил блестящее высшее образование. Когда по окончании иностранных университетов он вернулся из путешествия в родной округ, его обступило зрелище нужды, охватившей европейских рабочих в годы послевоенных хозяйственных затруднений. Это была безработица, народное обнищание поры экономического кризиса, памятного, но отдаленного для нас газетного звука, в котором, однако, для молодого чешского поэта не заключалось ничего отвлеченного. Тогда под влиянием виденного он стал писать по-ляшски, на языке тех мест и их горя, языке, среднем между чешским и польским, боковой ветви чешского“ (Пастернак 1943: 2).

Vytváří se tím představa, že by Łysohorského laština byla opravdu jazykem beskydských horníků (a jejich hoře), představujícím boční větev češtiny. Je možné, že básník Pasternak, když psal citovanou noticku, podobnou představu měl. Neměla ji však Pasternakova ctitelka, za války studentka Moskevské univerzity, Jelena Berkovská, která vzpomíná: „Как-то в начале 45-го или, м. б., в конце 44-го г. позвонил Борис Леонидович и рассказал, что познакомился со словацким (sic! – S. S.) поэтом Ондрой Лысогорским, с которым сразу нашел общий язык на почве любви к Рильке.“¹² A je otázkou, zda ji měla například Anna Achmatovová (která, navzdory rozšířenému omylu, básně Łysohorského nepřekládala, ale seznámila se s ním za evakuace v Taškentu), když její dlouholetá přítelkyně L. Čukovská ve svém deníku dne 16. 9. 1942 zapsala: „Рассказала, что у нее был сегодня чешский поэт – фамилию я сейчас же забыла [Сандра Лысогорский] – и она читала ему поэму, и он говорил, что это самая современная вещь, какую он слышал, что впервые так сказано верно о войне.“¹³

Propagace lašské poezie Őndry Łysohorského a tím i samotné jeho laštiny v SSSR za 2. světové války měla nesporně mimoliterární (a rozhodně mimojazykové) důvody. Postava tohoto proletářského básníka a také náplň jeho tvorby odpovídala určité politické vizi světa, jaká v této době v Sovětském svazu vládla. Snad nejlépe to vystihl moderátor slavného autorského večera Łysohorského v Moskvě v roce 1944 Viktor Šklovskij, jehož slova jsou zaznamenána v deníku Niny Sokolové, uloženém v Muzeu Beskyd.

„14/VII-44 Шкловский Ондре сказал:

Политическая тема стихотворения рождается на пересечении личной судьбы с политическим учением и вопрос его совести, когда он сталкивается с политическими прогнозами. Надо решить политические вопросы лично для себя. Россия не занимается микрорельефом, а макрорельефом. Москва не верит слезам. Ваша личная судьба никого бы не интересовала, если бы Вы не были представителем чего-то другого.“

Пřesně tak: Váš osobní osud by tu nikoho nezajímal, kdybyste nebyl představitelem něčeho jiného.

Ale přece – ve světovějším měřítku – čeho asi?

¹² Viz <http://www.lebed.com/1999/art1159.htm>.

¹³ Viz <http://litfile.net/web/354221/320000-321000> (s. 1841–1842).

5.2 Sergej Skorvid – *Laština Óndry Łysohorského: „promarněná mince“ regionálního literárního (mikro?)jazyka*

Prameny

LYSOHORSKY, Óndra

1988 Lašsko poezija 1931–1977; J. Marvan, P. Gan (edd.): Schriften des Komitees der Bundesrepublik Deutschland zur Förderung der Slawischen Studien, Bd. 1 (Köln – Wien: Böhlau)

Literatura

БАТЬ, Лидия Григорьевна

1945 „Поэзия Ондры Лысогорского“, in Огонёк, č. 41 (1960), 14. 10., s. 13

BĚLIČ, Jaromír

1972 Nástin české dialektologie (Praha: SPN)

БЛАНА, Tomáš

2009 Lašský národ v díle Óndry Łysohorského (Katedra sociologie MU v Brně, 41 s. Vedoucí práce: Mgr. Jakub Grygar, Ph.D.)

ЧАРСКИЙ, Вячеслав Владимирович

2011 Русинский язык Сербии и Хорватии в свете языковых контактов. Лингвогенетический аспект (Щелково)

ДУЛИЧЕНКО, Александр Дмитриевич

1981 Славянские литературные микроязыки. Вопросы формирования и развития (Таллин: Валгус)

1992a „Феномен Ондры Лысогорского: один человек – один язык“; in Umělecký a lidský odkaz básníka Óndry Łysohorského; ed. Karel Bogar (Frýdek-Místek: Muzeum Beskyd), s. 104–113

1992b „О ляхском литературном языке (Выступление в дискуссии)“; in Umělecký a lidský odkaz básníka Óndry Łysohorského; ed. Karel Bogar (Frýdek-Místek: Muzeum Beskyd), s. 114–115

1993 „Литературная ляштина Ондры Лысогорского в контексте западнославянских языков и в связи с литературными микроязыками современной Славии“; in Славянское языкознание. XI Международный съезд славистов. Доклады российской делегации, отв. ред. акад. Н. И. Толстой (Москва: Наука), s. 151–161

1998 „Ондра Лысогорский и литературный ляхский язык“; in Языки малые и большие... In memoriam acad. Nikita I. Tolstoj. Slavica Tartuensia IV (Tartu), s. 111–115

2005 „Малые славянские литературные языки (микроязыки)“; in Языки мира. Славянские языки. Российская академия наук, Институт языкознания, ред. колл. А. М. Молдован, С. С. Скорвид, А. А. Кибрик, Н. В. Рогова, Е. И. Якушкина, А. Ф. Журавлев, С. М. Толстая (Москва: Academia), s. 595–615

DULIČENKO, Alexandr Dmitrijevič

1996 „Úvahy o lašském literárním jazyce“; in Ďndra Ÿysohorsky 1905–1989. Kolokvium uskutečnéné ve dnech 8. – 10. června 1995 u příležitosti nedožitých 90. narozenin básníka; ed. K. Janásová (Frýdek-Místek: Muzeum Beskyd), s. 48–54

2002 „Lachisch“; in Lexikon der Sprachen des europäischen Ostens; ed. M. Okuka (Klagenfurt), s. 287–290

LORIŠ, Jan

1899 Rozbor podřeči hornoostravského ve Slezsku (Praha: Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, roč. VII, tř. III. č. 1)

ПАСТЕРНАК, Борис Леонидович

1943 „Славянский поэт“; in Литература и искусство, č. 34 (86), 21. 8., s. 2

SKORVID, Sergej Sergejevič

2010 „Lašský experiment Ďndry Ÿysohorského v Rusku: z nouze ctnost“; in Bohemica Olomucensia, č. 1, s. 141–152

STADNIK-HOLZER, Elena

2005 „Языки мира. Славянские языки, Российская академия наук, Институт языкознания, ред. колл. А. М. Молдован, С. С. Скорвид, А. А. Кибрик, Н. В. Рогова, Е. И. Якушкина, А. Ф. Журавлев, С. М. Толстая, Москва (Academia) 2005, 656 s.“ (Rez.); in Wiener slavistisches Jahrbuch, Band 51 (Wien), s. 270–275

ŠINOVSÝ (BILAN), Josef

1950 Dílo Ďndry Ÿysohorského – promarnéná mince rodného kraje (Ostrava: Československá společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí)

VAŠÍČEK, Michal

2011 Laština Ďndry Ÿysohorského jako mikrojazyk, Morfologická analýza (Katedra jihoslovanských a balkanistických studií UK v Praze, 182 s. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Marvan, Ph.D.)